

Wiklefet, Husz Jánost, Luthert, Teczelt, V. Károlyt, Erasmust, Melanchtont, Zwinglit, Kálvint, Knox Jánost, Colignyt, Dévai Biró Mátyást, Loyola Ignácot, Gusztáv Adolfot, a Básta szekerét, a hugenották pusztai istentiszteletét, Zinzendorfort, Wesley Jánost, Oberlint, lord Shaftesburyt, Livingstonet stb. A képek egy-kettő kivételével eléggé sikerültek.

A kidolgozás nemcsak; belsejleg, a könyv szellemét tekintve, de a külalak, a stylus szempontjából is sikerült. A könyv anyaga német, de a Farkas írói virtuozitása oly tetszetős magyar ruhába öltöztette, a német könyvet oly zamatos magyar nyelven szólaltatja meg, hogy oly folyékonyan olvassa az ember, mint valamely kedves magyar elbeszélést. Igazi népszerű könyvet csinált belőle, melyet élvezettel forgathat bármely művelt ember és könnyen megért s bizonyára nagyon megszeret az értelmesebb nép fia is. Felfogás, hang, kifejezés azon a nemes értelemben vett népszerűség színvonalán áll, mely nem alantjáró a művelt közönségnek se, de nem igen magas a népnek se. S a felfogás és kidolgozás eme szerencsés összetalálkozása ad ennek a könyvnek létjogosultságot az irodalomban, mert régen érzett hiányt pótol az egyháztörténelem tudományos kézikönyvei és iskolai tankönyvei között; másfelől a választékos tartalom, az erőteljes protestáns szellem és a jó magyar stylus nagy kelendőséget biztosít számára. A keresztyén családok, a serdülő ifjúság könyvtárát egy igazi becses darabbal gazdagították az érdeemes szerző és az áldozatkész kiadók, kik 1 frtért egy csinos kötésű, szép nyomású s képekkel gazdagon illusztrált olcsó könyvet adtak irodalmunknak.

S—s.

Évkönyv. Kiadja az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat. Szerkesztik *Bacher Vilmos* és *Bánóczy József*. 1897. Budapest, Lampel R. bizománya. 365 lap, ára 2 frt.

Izraelita honfitársaink 1894-ben magyar irodalmi társulatot szerveztek. A társulat elnöke *Kohn Sámuel* rabbi, titkára *Bánóczy József* igazgató tanár. Célja a Szentírás magyarra fordítása és terjesztése, a későbbkori vallásos irodalomra, az izraelita hitközségi életre vonatkozó irodalmi művek kiadása, az izraelita hitélet ismeretetésére és nemesítésére vonatkozó nyilvános felolvasások rendezése stb. E cél érdekében immár hat kötet kiadványt bocsátott közre, melyek közül három Évkönyv, a más három pedig izraelita theologiai munka (Talmudi életszabályok, Alex. Philo jelentése a Caius Caligulánál járt küldöttségről s a zsidók története Sopronban).

A fent czímzett Évkönyv V-ik kötete a kiadványoknak s az 1897-ik évre szól. Tartalma bő, változatos és sok tekintetben érdekes. Közli a társulat millenniumi díszülésén felolvasott dolgozatokat s azután egy csomó cikket a hazai izraelita irodalomnak minden egyes ágából; végül a társaság működéséről, tagjairól stb. szóló jelentést és kimutatásokat. Van itt bibliai tanulmány, történeti érte-

kezés, egyházpolitikai fejtegetés, erkölcstani tanulmány kiállítási rajz, költemény, elbeszélés, tárcsa-közlemény, társadalmi tanulmány, stb. Az Évkönyvben az izraelita írói gárdának közel 30 tagja szólal meg, köztük a magyar irodalom néhány jelese is.

A dolgozatok irányáról és szelleméről leghűbb képet nyújtanak a millenniumi díszülésen felolvasott munkálatok. Vegyük pl. *Perls* Arminnak «Ahasver» című felolvasását. Nagy tanulmánynyal készült s kitűnő szerkezetű felolvasás. Az «örök zsidó» ismeretes legendáját ismerteti és magyarázza rendkívül érdekesen. Az örök zsidó nevei: Kartaphilus, József, Ahasvér, Buttadäus, Laquedem. «Maga szüntelen vándorol, ezért: Bolygó Zsidó; örökkön él, ezért Örök Zsidó. Élni, bujdokolni: ez az ő tragikus végzete. Csak ha Jézus újra megjelenik és a konok zsidó meghódol előtte, akkor nyer bűnbocsánatot, s aztán meghalhat. Ahasvér alakja, szerző szerint, a zsidógyűlölő népképzelet szüleménye. Ahasvér nem egyén, hanem típus. Nem egy zsidó, hanem a zsidó. A zsidóság a maga összességében, missziójának tudatával, törhetlen szívósságával, hithűségével; a vándorló, bujdosó zsidóság, az örökkön örökké élő, mindenkor megifjuló zsidóság».

Tartalmas dolog dr. *Kármán* Mórnak a «Nemzeti és felekezeti élet» című szintén millenniumi felolvasása, habár inkább az elmélet terén mozog. A vallásos elme, mondja szerző, az események találkozásában nem lát merő véletlent; az emberiség történetének útjain a gondviselés nyomait kutatja; rajtuk igazodik el erkölcsi kétségeiben. Az állami lét csupán keret; a mi a nemzetet az emberiség érdemes tagjává teszi, az egyedül a kulturális munka, mely ama heves védelme alatt folyik. A vallás egyetemes jelentőségű. Az örök vallási igazságnak az egyes felekezetek csupán időszerű képviselői. Vallásos eszméink arra hivatják, hogy ne csupán házi, családi életünket, templomi gyülekezeteinket szentesítsék, hanem hogy közmunkásságunknak is ihletet adjanak s nemzeti törekvéseinkben is vezérelhessenek. Tehát nem a felekezeti elszigeteltség a zsidóság feladata, hanem az, hogy vallási eszméiből megtermékenyíteni és megnemesíteni igyekezzenek a nemzeti közéletet.

Nagyon érdekes dr. *Leimdörfer* Dávidnak a «Zsidó páholyok» egyikéről, az úgynevezett «Bné Brisz»-ről írt cikkelye. Ez egyik nemzetközi zsidó kulturintézmény vagy még helyesebben zsidó etikai társulat, melyet egyik hirneves rabbi az intézmény félszázados jubileuma alkalmával 1893-ban akként jellemzett: «Ez a rend Izrael csillagos lobogóját dicsőségesen bontotta ki. Az özvegyek és árvák, a kikről gondoskodik; a betegek, a kiket gyógyít; az elaggottak, a kiket támogat; az iskolák melyeket, alapít; az iratok melyeket terjeszt; az idegenek, a kikért sikra száll: mind-mind arról az isteni és dicsőséges tevékenységről tanuskodnak, a melyet kifejt».

Tanulságos bibliai tanulmányt írt *dr. Kecskeméti* Lipót «az ősi izrael halottas szertartásairól», melyből a keresztyén theologus is sokat tanulhat. «Az arany borjú és a zsidóság» cím alatt *Seltmann* Lajos az ótestamentom és a talmudi irodalom alapján arról értekezik: miképen gondolkozik a zsidóság a gazdagságról; a menyenyiben ez az emberi boldogságot illeti, s miképen ítéli meg a vagyona és gazdagságra való törekvést? Kimutatja, hogy a zsidó irodalom nem támogatja az ethikai materialismust. *Dr. Blau* Lajos «a régi és az új zsidóság» között von sikerült párhuzamot. Régi zsidóság alatt a zsidóság XVI—XVIII. századbeli üldözött, elszigetelt, tengéletet érti, új alatt pedig a XIX. századbeli felszabadult élelet, midőn a zsidóság a népek nemzeti és kulturális törekvéseiben teljes erejéből részt vesz. Szerző számos ténynyel igazolja mily nagy érdemei vannak a modern zsidóságnak a pénzügy, ipar és kereskedelem terén, a tudományos irodalomban, saját egyházi irodalma újjáalkotásában stb. *Acsády* Ignác arról nyújt csinos történeti rajzot, hogy mily szegényes, szűk és nyomott viszonyok közt éltek a magyar zsidók 1735—38-ban. *Blüchler* Adolf a Philo-korabeli alexandriai bazilikát írja le. *Bloch* Henrik az 1-ső Napoleon idejében 1806-ban tartott francia kongresszus történetét beszéli el eredeti források nyomán. *Dr. Krausz* Sámuel «A nagy gyülekezet férfiai»-ról ír tudós theologiai értekezést. *Dr. Vajda* Béla csinos fejtegetést ad a zsidó orthodoxia küzdelmeiről, ezt a vezérelvet állítva fel: Az igaz vallási eszme örök; csak akkor tévedünk, ha azt hisszük, hogy a külső forma épen olyan örök és változhatatlan, mint maga az eszme. *Dr. Frisch* Armin a szefárd (spanyol zsidóság) magyarországi hatását mutatja ki.

Ezek mellett az inkább tudományos s részben tudós cikkek mellett a szépirodalom is képviselve van néhány sikerült költeménynyel és elbeszéléssel. *Klein* Arnold Ezredévi ódája, *Handler* Simon Abigailja, *Feleki* Sándor Mózesé, *Gerő* Attila Nóa mámora: csinos, lendületes költemények. Könnyű Tárca-féle közlemény «Az egyházpolitika telén» *Milkó* Izidortól és sikerült elbeszélést írt *Szántó* Kálmán «Az öreg doktor elmélete» czímen.

Az «Évkönyv» cikkei szellemben, stylusban különböznek egymástól, valóságos mozaik-részletek; de abban mindannyian megegyeznek, hogy a zsidó theologia és valláserkölcsei élet egy-egy vonását, helyenként nagyon érdekes vonását mutatják be s ezzel nemcsak a zsidókról való helyes ismereteket terjesztik, hanem egyszersmind a magyar irodalomnak is hasznos szolgálatot tesznek. Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat 1897-ik évi Évkönyve a mellett, hogy változatos és érdekes, egyszersmind tartalmas és tanulságos munka is, melyet bármely művelt ember haszonnal olvashat.

Váradi F.